

AZ EGYHÁZASKOZÁRI CSÁNGÓ HAGYOMÁNYŐRZŐ EGYÜTTES TÖRTÉNETE

Írta: Albert István

RÖVID TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS A CSÁNGÓ MAGYAROKRÓL (A Baranya megyébe (Egyházaskozárra és környékére települt csángókról)

A moldvai csángó magyarok közel nyolcszáz éve élnek a Kárpátok és a Prut közötti tájon, de egyes kutatók szerint a honfoglalás idején maradtak kívül a Kárpátok koszorúzta történelmi haza határain. Számukat mintegy 300.000 főre becsülik, mind katolikus vallásúak. Anyanyelvű iskoláik nincsenek és számukra tiltják az anyanyelvű hitéletet is, még a templomukban sem beszélhetnek, imádkozhatnak magyarul. Nagy reményeket fűzünk ahhoz, hogy a közelmúlt történései után megindulhat a magyar nyelvű iskolai oktatás és a magyar nyelvű hitélet is.

Hogyan kerültek a moldvai csángók a Szeret partjáról Egyházaskozár és környékére? Ez azért is érdekes kérdés, mivel még Magyarországon is kevesen tudják és ismerik a csángók történetét, s sokszor pejoratív értelemben használják a csángó elnevezést is. A II. bécsi döntést követően indultak el Moldvából Magyarországra a csángók a bukovinai székelyekkel együtt, akik hivatalosan települtek át, míg a csángók egy része szökve, a határőröket lepénzelve jutott Magyarországra, majd Bácskába, Szabadka és Magyarakanizsa környékére, ahonnan a háború végén menekülniük kellett. Magyarakanizsán keresztül jutottak el Szegedre, innen vitték őket Vaskútra (Tolna megye), majd Egyházaskozárra. A ma is élő Petrics Istvánné (Csobán Anna) népművész ezt nyilatkozta „...*Jött a riadalom, újra ott kell hagyni mindent, menekülni kell! Amikor a hírt meghallottuk, édesapám a faluból egy tanyára vitte ki a családot. Éppen idejében, mert akkor éjjel elérték a szerbek a falut, s elhurcolták a magyarokat. A család egy egylovas kocsin menekült, a ló azonban nem bírta sokáig a terhet, ezért le kellett rakni az élelmet, még az egy zsák lisztet is...*”

Végül is az 1945–47 között betelepített csángómagyar családok száma: 163, lélekszámuk: 982 fő.

Egyházaskozárra	99 család	588 fő
Szárászra	50 család	313 fő
Mekényesre	10 család	64 fő
Bikalra	4 család	17 fő

(Hegedüs Lajos: Moldvai csángó népmesék és beszélgetések)

Egyházaskozárra ezen kívül 35 család 159 fővel Bukovinából, Erdélyből, Szlavóniából, Boszniából és Szlovákiából. Egyházaskozáron a kitelepítések után 150 fő német ajkú lakos maradt.

Egyházaskozárra Gaicsánából (Gaiceana–Unguri) 60 család 348 fővel, Vlámnikből (Vladnic) 35 család 210 fővel, Klézséből (Cleja) 4 család 30 fővel telepedett le. Mivel különösen a 70-es években nagy volt a csángómagyarok kirajzása, így a felmérések szerint ma Egyházaskozáron a 933 lakosból 324 fő a csángók száma. Különösen a halmozottan hátrányos Szárász község lakossága cserélődött ki, az itt élő csángók száma mára már 28 főre apadt.

Domokos Pál Péter néprajztudós, a csángómagyarok „vándorapostola” néhány évig – miután állásából Budapesten eltávolították – néhány évig Szárász községben élt a betelepített pusztinai csángók között, ahol a juttatott földjén szántott-vetett, jutott ideje a gyűjtésre, a tudományos

munkára is. Ekkor jelentette meg a Csángó Népzene c. munkáját is. (Domokos Pál Péter – Rajeczky Benjámín: Csángó Népzene I. k.)

„Bartók Béla mintegy 10 000 magyar népdal fonográfról való lehallgatása után írta meg alapvető könyvét, melynek VIII. lapján ezt olvassuk: Bákó városa körül van néhány magyar falu – moldvai csángók – ahonnan nincs népzenei anyag. Ez a megállapítás határkő, mely a moldvai csángómagyar népdalgyűjtést kötelességgé teszi. Ez az egyetlen mondat képessé tett arra, hogy 1929-ben népdalgyűjtésre Moldvába menjek és ezzel elindítsam a moldvai csángómagyar népzene gyűjtés munkáját. Gyűjtésem eredményéről az Akadémia kis termében 1930. február 26-án számoltam be. Gyűjtésem anyagát kiadásra elkészítve Bartók Bélának már korábban bemutattam.”

Domokos Pál Péter a csángómagyarok között élve – bár a tanítástól eltiltották, a magyar szóra, arra, hogy milyen értékes emberek, s hogyan próbáljanak beilleszkedni a számukra idegen környezetbe, mert ahogy ők mondják: Magyarországon azért csúfolták őket, mert románok, Romániában azért, mert magyarnak tartották őket. Saját értékeik felismeréséhez nagyban hozzájárultak a néprajzkutatók, népdalgyűjtők, akik rendszeresen felkeresték őket, s önbecsülésükhöz nagy mértékben hozzájárult az 1984-ban – éppen Domokos Pál Péter buzdítására és segítségével megalakult együttesük, mely azóta is működik, s számtalan elismerést és dicsőséget szerzett falujuknak.

Az együttes első vezetője 1948–1968. között Takács Ferencné Bodó Rozália volt, aki 20 éven keresztül nagy lelkesedéssel gyűjtötte, tanította a moldvai dalokat, szokásokat, táncokat. Ekkor az együttes táncsoportként működött szövetkezeti patronálással, évente 4–5 szerepléssel, főleg helyi, járási és megyei rendezvényeken. Bodó Rozália tanítónő Segesvárról került Budapestre, ahonnan az elmondása szerint Ütő Endre javaslatára választotta Egyházaskozárt lakhelyül, s mindig nagy tisztelettel beszélt Domokos Pál Péterről, akit még Erdélyből személyesen ismert. Súlyos gondot okozott, hogy a csoportnak nem volt önálló helyisége, így családoznál tartották az összejöveteleket, próbákat. A szereplések színhelyére is nehezen jutottak el lovaskocsikkal, majd teherautón. 1976-ig csak a fellépések alkalmából kapott emléklapok, oklevelek egy része maradt fenn, melyeket az azóta végleges helyiségünk falán helyeztünk el. S megmaradtak a még élők visszaemlékezései, élményei azokról a helyekről, ahol jártak, énekeltek, táncoltak.

1972. aug. 20-án az együttes az Erkel Színházban szerepelt. A találkozó résztvevői: Antall Zsuzsanna, Bács Györgyné, Both Mária, Gyurka Ibolya, Gyurka Jánosné, Gyurka Mihályné, Gyurka Rafaelné, Jankó Antalné, Jankó Mária, Jankó Mátyásné, Laczkó Rozália, Ladás Józsefné, Nyisztor Mária, Nyisztor Mártonné, Nyisztor Veronika, Petrics Istvánné, Péter Ágnes Cecília, Polgár Károlyné, Schmidt Rudolfné, Visnyei Józsefné.

NÉPMŰVÉSZEINK

A „Népművészet mestere” cím odaítélése jelentősen emelte a csángók, a csángó közösség azonosságát, hiszen az állam által adományozott cím elnevezése „A Népművészet Mestere”: A népművészet fejlesztése terén kimagasló eredményeket elért népművészeknek – akár egyes alkotásaik, akár hosszabb időszak alatt kifejtett munkásságuk elismerésül – „A Népművészet mestere” cím és jelvény adományozható, a kitüntetető címmel 3.000 Ft-os pénzjutalom jár. A kitüntetető címet évenként egyszer, aug. 20-án, a népművelési miniszter adományozza. Kezdetben a helyi kezdeményezést kellett megküldeni a Megyei Művelődési Osztályra, s ők küldték tovább a Művelődési Minisztériumhoz. A helyi tanácsokat általában a néprajzi gyűjtők, néprajztudósok keresték fel, akik javasolták a felterjesztést, s az indokokat is megírták, tulajdonképpen elkészítették a felterjesztést. Ennek is köszönhető, hogy a Magyarországon kis létszámban élő csángómagyarok

közül (a csángó együttes tagjai közül) 9 fő kapta meg e rangos címet. (7 fő Egyházaskozáron, 2 fő Szárászon).

Ők a következők:

- Csobán György (furulya) Gaicsána, 1900. aug. 4. – E.kozár, 1981. nov. 30.
- Dávid Illésné (énekes) Klézse, 1908. ápr. 10. – E.kozár, 1988. nov. 19.
- Gusa Pál (furulya, tánc) Gaicsána, 1908. jan. 18. – E.kozár, 1998.é ápr. 2.
- Gyurka Rafaelné (énekes) Gaicsána, 1913. okt. 29. – E.kozár, 1989. jan.17.
- Gyurka Mihályné (énekes) Gaicsána, 1920. aug. 20.
- Jankó Mátyásné (énekes) Gaicsána, 1927. dec. 28. – Dombóvár, 1999. ápr. 15.
- Máris György (furulya-tánc) Klézse, 1903. júl. 31. – E.kozár, 1982. dec. 76.
- Nyisztor Máretonné (énekes) Vlamnik, 1919. máj. 15. – E.kozár, 1982.máj. 19.
- Petrics Istvánné (énekes) Gaicsána, 1923. szept.15.

Szárász községből:

- Bálint Péterné 1912. – /Pusztina –
- Benke Jánosné 1909–1981. (Dioszén – Szárász)

Népművészeink közül különösen kedvelt volt Petrics Istvánné, akinek egyéni élete is példázza a moldvai magyarok örökös küzdelmét fennmaradásukért, nyelvük, vallásuk megőrzéséért. Anna néni Gaicsánában született, a Szeret folyó keleti oldalán, Bákó városától 35–40 km-re délkeletre. Édesapja Csobán György – a felejthetetlen furulyás népművész – gazdálkodó volt, édesanyja Kozsokár Katalin fiatalon ment férjhez, s nyolc gyermeknek adott életet. A legnagyobbik gyermek (Anna) sokszor helyettesítette az édesanyját, aki a mezőn dolgozott. Mivel a faluban magyar nyelvű iskola nem volt, így Anna is a román nyelvű iskolába járt 5 évig, mégis alig-alig tudott románul.

A sok gyermek és a szegénység miatt a kis Annát szolgálni vitték a szülőfalujától 100 km-re lévő Foksán városában román gazdához. Anna néni erre így emlékszik vissza: *„Éngemet, mikor édesapám elvitt Romániába szógálni 11 éves koromba, oda vitt... soha nem felejttem el, május 10-e volt. Tartottak majálist az edőbe... Olyan szép ingem volt, én varrtam még nyócesztendő koromban, s szép katrincám, anyám szőtt mindegyikőnknek lejánkáknak, s hosszú hajam volt, béfonva csak egy gecám volt. Mikor bevitt édesapám oda, édesapám hazament, s engemet ott hagyott, levetkezettetek s esszefűztek egy rongyot, azt lehet mondani, s gumit tettek belé, s a fejemre is azt tették, gumisat, valamit s elvették a katrincámat, az ingemet, a hajamat megfogták, úgy még ki se bontották, úgy vágták le...”*

Két esztendő után került haza, ahol újra magyarul beszélhetett, hallgathatta édesapja furulyáját, édesanyja énekeit. Örömmel vett részt a jeles napokon, ünnepeken, megtartotta a moldvai szokásokat. Magyarországra való áttelepülése után, különösen a 80-as években gyakran megfordult a moldvai rokonainál, ahol sok magnetofon felvételt készített (élettörténetek, énekek, tánczenék), melyeket hazahozott és a néprajzos szakembereknek átadott, mivel a román diktatúra idején Moldvában hivatalosan nem lehetett gyűjteni. Nyisztor Mártonné énekes sok gyűjtőt fogadott. Nem sokkal azután, hogy megkapta az értesítést arról, hogy átveheti a „Népművészet Mestere” kitüntetést, szívroham következtében elhunyt.

Mint a felsorolásból kitűnik, a népművészeink közül már csak hárman élnek. Özv. Bálint Péterné szövő (jelenleg Szászváron lakik, de jelenleg is szó és rendszeresen részt vesz kiállításokon, bemutatókon), Gyurka Mihályné és Petrics Istvánné (Csobán Anna), akik idős, beteg asszonyok, az összejöveteleinkre is ritkán tudnak eljönni, de egyéni fellépéseket még vállalnak, ha a meghívók tudják vállalni a helyszínre történő szállításukat.

Vezéregyénisége volt az 1948-ban alakult táncsoportnak Máris György furulyás és táncos, aki a moldvai csángók egyik közismerten hagyományőrző településén, Klézsén született. Nagyapja és édesapja neves táncosok, mesemondók, furulyások voltak. Kedves tánca volt a „didoj” páros tánc, amelyet rendszerint a nemrég elhunyt énekes-táncos Jankó Mátyásnéval táncolt. Rendszerint felkeresték Egyházaskozáron a néprajzosok, zenészek, s mint a Népművészet Mesteréről film is készült róla. A nemrég meg jelent „A népművészet táncos mesterei” c. könyvben is szerepelt. (Hagyományok Háza, Budapest 2001.)

Gusa Pál furulyás népművész volt az első zenésze a táncsoportnak, akitől sokan tanulták a moldvai csángótáncok zenéjét, s próbálták ellesni briliáns technikáját.

Rajta kívül Gyurka Mihályról is készültek filmfelvételek, s ő kapta meg először az együttes tagjai közül a „Népművészet Mestere” kitüntetést 1971. aug. 20-án, majd 1991-ben miniszteri dicséretben részesült.

Az együttes vezetői:

Takács Ferencné (Bodó Rozália) 1948–1970

Péter Ágnes Cecilia 1970–1972

Megyeri Vilmosné 1972–1976

Albert István 1976-tól jelenleg is.

1965 óta élek családommal a moldvai csángómagyarok között. Még pécsi zeneiskolás koromban figyeltem fel a csángókra egy népdaluk (Mikor leány voltam..) tanulása kapcsán. Amikor közéjük kerültem (1965–1976 között Szárász községben tanítottunk feleségemmel, majd 1976-tól 2001-ig Egyházaskozáron) megragadott az archaikus beszédük, különleges énekeik, keserveseik, balladáik. 1976-ban az egyházaskozáriak felkérésére vállaltam el a csángó együttes vezetését, amelyet azóta is végzek.

Az együttes gyermekcsoportja 1979-ben alakult Albert Istvánné tanárnő vezetésével, aki csángó gyermekjátékokat, gyermektáncokat tanított 1982-ig működött a csoport, akiknek egy része beleolvadt a felnőttek közé. A gyermekcsoport önállóan is szerepelt találkozók, népzenei műsorokban, így Baranya megyében: Szászvár, Máza (?) Pécs, Harkány, Somberek, Abaliget, Hertelend, Tófü, Bikal, Mágocs, Hidas, Komló, Mohács, Oroszló, Szágy és Magyaregregy településeken. Nagy érdeme a gyermekcsoport vezetőjének, hogy a 4 községből bejáró általános iskolás gyermekeket felkészítette az országos népművészeti táborokba, ahol – pályázat útján – 6 alkalommal vettek részt a gyermekcsoport tagjai (díjmentesen) Zánkán és Csillebércen országos táborozáson, ahol az ország különböző vidékeiről érkeztek gyermekcsoportok, s ismerkedtek egymás szokásaival, dalaival, táncaival.

Hogy több tanulónk is hozzájusson helytörténeti, honismereti ismeretekhez, ezért az együttes (Domokos Pál Péter – Csángó Együttes) egymást követően 5 alkalommal szervezett honismereti-népművészeti tábort Orfűn (1990–1994). A táborozásokon 40–45 gyermek vett részt, akik érdeklődtek a honismeret iránt, s természetesen élvezni akarták a kellemes, erdő közepén elhelyezkedő tábor lehetőségeit.

A nagy számú jelentkező közül elsősorban azok kerültek be a táborozók közé, akik az előzetes feladatokat megoldották. A táborozás költségeit a Honismereti Szövetség, az egyházaskozári Önkormányzat, a Lakitelek Alapítvány és a szülők befizetése fedezte. Így nehéz helyzetben élő gyermekek is eljuthattak a táborba. A tábor programjában szerepelt a 4 község helytörténete (Egyházaskozár, Hegyhátmaróc, Tófü, Szárász), népszokások, népdalok, moldvai táncok, szövés-fonás, gyöngyfűzés, népdaléneklési-verseny, furulyások versenye. Ezen kívül jutott idő

délutánonként strandolásra és játékokra is. A táborozókat meglátogatta a Honismereti Szövetség képviselője. A záró műsorban fellépett az egyházaskozári Csángó Együttes is.

Örömmel tapasztaltuk, hogy az itt szerzett ismereteket jól hasznosították a későbbiekben, főleg a középiskolákban. A táborozást segítő és résztvevő felnőttek: Gusa András és felesége, Nyisztor Mártonné és Kajtár Béláné.

Domokos Pál Péterrel való személyes találkozásom során kapott biztatás és elismerés sarkallt arra, hogy munkámat tovább folytassam, mely közismerten nem mindig hálás feladat, elsősorban anyagi gondok miatt (felszerelés utánpótlása, szállítási nehézségek, stb.). Mindig nagy gondot fordítottunk a minősítő versenyekre való felkészülésre, ennek is köszönhetjük, hogy 1976 óta a minősítő versenyeken 1 bronz, 4 ezüst és 7 arany minősítést kaptunk a rangos zsűritől. Legutóbb Siklóson vettünk részt országos minősítésen, ahol elnyertük az „Arany-páva” díjat is. Az oklevelek, a minősítéseket tanúsító elismerések az együttes helyiségének falán, bekeretezve láthatók.

Mivel az iskolában azt tapasztaltam, hogy tanulóink szinte teljesen tájékozatlanok a falujuk múltját illetően, ezért lehatároltam, hogy beépítve az ének-zene tantárgy keretébe, a legfontosabb helytörténeti, honismereti ismereteket tanítom, a lehetőségekhez mérten a Baranya Megyei Könyvtár és Levéltár anyaga alapján. Ezért 1992-ben bevezetésre került iskolánkban a helyi tanterv az ének-zene tárgyból. Mivel a ki- és betelepítések után gyökeresen megváltozott a lakosság összetétele, a más-más szokások, más népzenei kincs, néprajzi anyag olyan feladatot is rótt rám, hogy az órákon (ill. az órán kívüli foglalkozásokon) külön-külön is foglalkozzam az egyes népcsoportok (csángómagyarok, bukovinai székelyek, felvidéki magyarok) történetével. Arra törekedtem, hogy ez az anyag ne csak színeze a tantervet, hanem konstruktív elemként is szerepeljen abban.

Meg kell jegyezmem, hogy nyugdíjba vonulásom után a helyi tanterv megszűnt az iskolában, s visszatértek a hagyományos oktatáshoz, de az óraszámok csökkenése miatt a helyi tanterv alkalmazása nem is lenne megoldható, bár ezt a szerepet átvehetné a magyar irodalom vagy történelem tantárgy, esetleg a népismeret bevezetése. Bár az alsó tagozatosok számára bevezették a német népismeretet, ez nem oldja meg az iskolások tájékozottságát, mert itt csak egy népcsoport történetét tanulják, a területen élő legkisebb létszámúét, bár ez is fontos.

KÜLFÖLDI ÚTJAINK

Olaszországi meghívásnak tettünk eleget 1985. aug. 20–25. között, ahol együttesünk szerepelt a meghívó kis város Novi di Modena szabadtéri színpadán és a szomszédos község Rovereto közönsége előtt is a vendéglátó együttesel együtt. Kapcsolatunk Kecskeméten alakult ki (Országos Népzenei Találkozó), ahol a népzenei találkozón részt vettek az olaszországi vendéglátóink is.

Utunk során kísérőnk volt Boda Miklós a Megyei Tanács előadója is, aki gyakran fordult meg Olaszországban Janus Pannonius emlékeket kutatva. Mivel ez volt együttesünk első útja, különös gonddal és izgalommal készültünk az útra, beszerezve az engedélyeket, vízumokat. Az Egyházaskozártól mintegy 900 km távolságra lévő Novi di Modena (10.000 lakos) városban nagy szeretettel fogadtak bennünket, a város fúvószenekearával, a polgármester fogadásával. A város polgármestere minden programunkon részt vett, kirándulásainkra is elkísért bennünket. Aug. 22-én szerepeltünk Novi di Modena ellenállási parkjában 2500 fős közönség előtt. A műsor megkezdése előtt röviden ismertettük a közönséggel a moldvai csángómagyarok és az együttes történetét, s mintegy 1 órás műsorral szórakoztattuk a nagyszámú közönséget. Másnap a szomszédos Rovereto (4500 fő) településen szerepeltünk, ahol szintén nagy szeretettel fogadtak bennünket. Vendéglátóink színes programot állítottak össze számunkra, látogatást tettünk a Garda tónál, Velencében

felejthetetlen napot töltöttünk, Veronában megtekintettük Verdi: Aida c. operáját. A következő héten fogadtuk Egyházaskozáron az olaszországi kórust (40 fő). Számukra kirándulást szerveztünk Budapestre és Pécsre és közösen szerepeltünk Kecskeméten, az Országos Népzenei Napok programjában. Az olaszországi út résztvevői: Albert István, Albert Istvánné, Albert Endre, Albert Viola, Boda Miklós, Budán Györgyné, Jankó János, Jankó Mátyásné, Horváth Tünde, Hollenbach Klaudia, Bene Hajnalka, Ládás Józsefné, Ládás József, Ládás Tatjana, Ládás Valentin, Gyurka Mihályné, Petrics Istvánné, Dávid Illésné, Jankó Gabriella, Jauch Edit, Gálné dr. Makara Ildikó, Gál Miklós, Gyurka Jánosné, Ragács Melinda, Póth Mónika, Furulyás Cecília, Szabados Melinda, Szabados Franciska, Schneider Anita és Mezei József.

A névsorból kitűnik, hogy a csoportban nemcsak csángók szerepeltek, de német nemzetiségiek is, akik régóta tagjai az együttesnek, s jól érzik magukat nálunk. A községben 1994-ben alakult meg a Német Nemzetiségi Egyesület, ezen belül működik a kórusuk, s így az együttesünkből a német ajkúak átmentek a német együttesbe.

Romániai kapcsolataink, útjaink

Bár a Magyarországra települt csángómagyarok mindig is tartották a kapcsolatot a moldvai rokonokkal, a Moldvában maradottakkal, nagy ritkán el is jutottak Moldvába és viszont, de az együttes nem tudott Moldvába utazni, mert hivatalos meghívót nem sikerült kapnunk. Többször próbálkoztunk hivatalosan is felvenni a kapcsolatot a romániai hatóságokkal, de leveleinkre választ sem kaptunk. A romániai forradalom után, az oldódó légkörben végre 1991 szeptemberében érkezett hivatalos meghívás romániai vendégszereplésre. A meghívót az RMDSZ Székelyudvarhelyi Szervezetétől kaptuk, ill. személyesen vettük át Budapesten, így készülhettünk már a várva-várt útra. Ennek az útnak nagyon fontos előzményei voltak. 1991. aug. 20-án Budapestre érkezett 1000 csángómagyar Moldvából, II. János Pál pápa látogatása tiszteletére, melyre együttesünk is meghívást kapott. Itt találkoztunk moldvai testvéreinkkel, akiket szálláshelyükön is felkerestünk. A találkozó szervezője, támogatója az MDF Lakitelek Alapítványa volt, s a Budapesten tartott megbeszéléseken a szervezők úgy határoztak, hogy a moldvai árvízkárosultak és a jugoszláviai menekültek javára jótékony célú rendezvényt szerveznek a Margitszigeti Ifjúsági Stadionban, amelyen a Magyar Máltai Szeretetszolgálat és az IDF Caritas munkatársai veszik át a pénzadományokat és az egyéb felajánlásokat. Zöld Péter Budapesten tanuló csángó diák javasolta, hogy Lészpéd és Egyházaskozár labdarúgói találkozzanak és mérkőzzenek meg egymással. Így a programban szerepelt a labdarúgó mérkőzés és a 2 település (Lészpéd és Egyházaskozár) hagyományőrző együtteseinek műsora is. A jótékony célú rendezvényre 1991. szept. 14-én került sor, előtte való napon érkezett meg Budapestre Lészpéd község hagyományőrző együttese és labdarúgó csapata a Lakitelek Alapítvány támogatásával. Az Ifjúsági Stadionban nagyszámú közönség előtt játszotta le a 2 község labdarúgó csapata a mérkőzést. A mérkőzést Grosics Gyula vezette, partjelzői Buzánszky Jenő és Czibor Zoltán voltak. A győztes egyházaskozáriaknak (1:0-ra nyert Egyházaskozár) Gyarmati Dezső országgyűlési képviselő – háromszoros olimpiai vízilabdázó – a 25. válogatottságáért kapott serleget ajánlotta fel, a vendégek emlékérmeket, kazettás magnetofont és egy garnitúra felszerelést kapott. A díjakat, ajándékokat Gallov Rezső, az OTSH elnöke adta át. Lészpéd és Egyházaskozár Hagyományőrző együtteseinek előadásában moldvai népdalok, balladák, táncok szerepeltek. A műsorban fellépett Kóka Rozália mesemondó, Horváth Sándor és Sinkovits Imre színművészek is. Elküldte köszöntését a moldvaiaknak és az egyházaskozáriaknak Domokos Pál Péter is, akinek gondolatait a hangszóró közvetítette, mely kazettát azóta is nagy gonddal őrizünk.

Vasárnap Egyházaskozáron folytatódott a program családi hangulatban. Dél előtt közös Istentiszteleten vettünk részt, délután a 2 együttes műsorában gyönyörködhetett a közönség. A műsor fénypontját most is a közösen táncolt szirba jelentette. A budapesti mérkőzés visszavágóján a

lészpediek diadalmaskodtak. Ahogy a Pécssett megjelenő Dunántúli Napló írta: „... a bírói hármastekintélyéhez nem férhetett kétség, hiszen hárman öt olimpiai aranyérmest szereztek.” Grosics Gyula fújta a sípot, s Buzánszky Jenő és Gyarmati Dezső voltak a segítői.

1991. október 11-én indultunk Egyházaskozárról Lészpedre a GEMENC VOLÁN külön buszával, 47 fővel. Csoportunkat elkísérte Weisz Péter polgármester is. Október 12-én, szombaton délelőtt érkeztünk meg Lészpedre, ahol már péntek éjszakától vártak bennünket. Bár aránylag sokan voltunk, mégsem jutott mindegyik vendéglátó családnak „magyar fődi”. A tisztességes szegénység ellenére még soha nem tapasztalt szeretetet, gondoskodást kaptunk csángó testvéreinktől. Este a falu kultúrházában lépett el együttesünk, sok érdeklődő (köztük románok is) előtt, hiszen előtte még a községben külföldi együttes nem szerepelt. Műsorunkban szerepeltek román népdalok is, amellyel a román közönség szimpátiáját is megnyertük. Másnap Gaicsána és Vlamnik községeket kerestük fel, ahonnan az egyházaskozáriak nagy része is származik. Nehéz szavakkal leírni e találkozásokat rokonokkal, barátokkal, mert volt, aki 40 év után találkozott testvérel, rokonaival.

Kapcsolat a moldvai Lészped (Lespezi) községgel

A lészpedi Hagyományörző Együttessel való kapcsolat felvétele és a kölcsönös látogatás után szerettük volna hivatalosan is felvenni a kapcsolatot, amelyre hosszas előkészület után Egyházaskozáron került sor 1992. aug. 12-én.

Aug. 10-én érkezett községünkbe Lészped község küldöttsége, s 12-én került sor az együttműködési megállapodás aláírására. A küldöttség tagjai Lészped község részéről:

- Csobanu Romeo polgármester
- Mititelu Stefan pénzügyi előadó
- Mititelu Josif kultúrház igazgató
- Zöld Péter szervező, egyetemi hallgató

Egyházaskozár részéről:

- Weisz Péter polgármester
- Jauch Edit jegyző
- Albert István tanár, a Csángó Együttes vezetője

Ezen a napon a 2 község hivatalosan is felvette a kapcsolatot, az eddigi kialakult kapcsolatokra hivatkozva, melynek alapján

- rendszeressé kívánjuk tenni egymás községeinek látogatását, a 2 község hagyományörző együtteseinek és labdarúgó-csapatainak szerepléseivel;
- arra törekszik a 2 község, hogy a kulturális- és sportkapcsolatokon kívül gazdasági téren is kialakuljanak a kapcsolatok mindkét község javára és hasznára.
- A testvérkapcsolat felvételével a 2 község elő kívánja segíteni a magyar-román viszony jobbítását, népeink közötti barátság kialakítását, egymás értékeinek elismerését, egymás tiszteletben tartását.

Az együttműködési megállapodás meghatározatlan időre szól, a kapcsolatok bővülése során a megállapodás folyamatosan bővíthető, kiegészíthető.

A lészpedi együttessel a mai napig is élő a kapcsolatunk, sajnos a lészpedi látogatásunk, szereplésünk idején a község polgármestere nem fogadott bennünket, s elzárkózott a megállapodás megerősítése felől. (Mell.: Együttműködési megállapodás, a jegyzőkönyv aláírása.)

Jugoszláviai kapcsolataink

Mivel feleségem révén rokoni kapcsolatok fűznek a Vajdasághoz, ezen belül Szabadkához (feleségem itt született) és Újvidékhez, ezért a rokoni látogatás során felkerestük Mészáros Ilonkát, az Újvidéki Petőfi Sándor Művelődési Egyesület elnökét, aki örömmel fogadta ajánlatunkat az együttműködésre, s megállapodtunk abban, hogy együttesük (kórusuk, táncsoportjuk) ellátogat Egyházaskozárra, s látogatásukat viszonzzuk Újvidéken. Azóta 6 alkalommal jöttek el hozzánk, s mik is viszonztuk látogatásukat Újvidéken és Piros (Rumenka) községben, legutóbb 2001. nov. 24–26-a között. Kapcsolatunk bővült Szenttamás (Srobran) együttesével is, akiknek citerazenekara együtt szerepelt Egyházaskozáron az újvidékiekkel.

Külön öröm volt számunkra, hogy meghívást kaptunk a vajdasági magyar népzenei és néptáncsoportok tartományi szemléjén (Gyöngyösbokréta) 1995 júniusában, ahol 100 vajdasági együttes szerepelt, köztük az egy külföldi együttes. (Egyházaskozár)

Tiszteletünkre a rendezők érkezésünkkor felvonták a magyar zászlót, melyet a rendőrség azonnal le is vonatott, de ez a jó hangulatot nem zavarta, a szervezés kitűnő volt, a többes vendégsereget a településen élők fogadták, s saját költségükön látták vendégül. (Megj.: 6 db hízót, 1 db marhát vágta le erre az alkalomra.)

A rendezvény fő szervezője Zatkó Ibolya szenttamási tanárnő volt, aki a magyar nyelvű kulturális programokat szervezi s csoportját felkészíti a szereplésekre, a nyári táborozásokra.

Kapcsolatunk azóta is tart, ma is van meghívásunk Szenttamásra, de ezt úgy szeretnénk megoldani, hogy az újvidékiek meghívásának is eleget tudjunk tenni, egyúttal.

Szomorúan és megdöbbenéssel vettük tudomásul, hogy az általunk igen tisztelt és szeretett barátunk nem sokkal jugoszláviai utunk után várlantul elhunyt. Mészáros Sándor történész professzor (Újvidéki Egyetemen magyar történelmet tanított, s kutatta a magyar történelem 1944–45-ös szerbiai vonatkozásait, s a szerbiai vérengzések történetét megírta (Délvidéki magyar fátum c.). A könyv megjelenése előtt sokan megfenyegették, de ő tovább folytatta a munkát, de sajnos halála megakadályozta abban, hogy az újabb kötete megjelenjen. Most felesége próbál kiadót keresni a könyv megjelentetéséhez.

A DOMOKOS PÁL PÉTER KÖZMŰVELŐDÉSI EGYESÜLET

1993. aug. 10-én tartotta meg alakuló ülését a Domokos Pál Péter Közművelődési Egyesület, amelyen az alapító tagok elfogadták az egyesület alapszabályzatát, megválasztották az egyesület vezetőségét, majd az egyesület kérte a bírósági bejegyzést a Baranyai Megyei Bíróságtól.

Az egyesület céljai között szerepel a községben élő különböző népcsoportok történetének megismerése és megismertetése, a tevékenységek összehangolása, a kialakult külföldi kapcsolatok ápolása, további bővítése, s elsősorban az egyesület keretén belül működő Csángó Hagyományörző Együttes munkájának segítése.

A feladatok közül:

- Előadások és kiállítások szervezése, a néprajzi anyagok hozzáférhetővé tétele.
- Egyházaskozár helytörténetének megismerése, megismertetése.
- A német hagyományörző együttes munkájának segítése, közös községi rendezvények tartása.
- A községünkbe látogató vendégek fogadása, programok lebonyolítása.
- Együttműködés a hasonló célokat is vállaló hazai és külföldi szervezetekkel.

Az egyesület alapító tagjai:

Albert István, Albert Istvánné, Albert Endre, Albert Viola, Ládás Józsefné, Ládás József, Budán Györgyné, Gusa Gábor, Kovács Zoltán, Kerner Gábor, Szabados Franciska, Szabados Melinda, Nyisztor Mártonné, Gyurka Jánosné, Gyurka Mihályné, Petrics Istvánné, Csimpolyás Istvánné, Dobrovódszky Gitta, Jankó Mátyásné, Kovács Katalin, Vészi Józsefné, Weisz Péter.

Az egyesület elnöke: Albert István, alelnök: Ládás József, titkár: Albert Istvánné, gazd. vez.: Ládás Józsefné.

A jelzett települések közül szeretném megemlíteni azokat a rendezvényeket, ahol együttesünk rendszeresen szerepelt: Harkány (népdalköri találkozók), Komló (Bányász-napi rendezvények), Magyaregregy (Máré-vári Vigasságok) Mohács (Busójárás), Pécs (Pécsi Nyári Napok, Népdalköri Találkozók, a Magyar Népdal Napja), Pécsvárad (Leányvásár), Sásd (járási bemutatók), Szárász (Domokos Pál Péter emléknapiok, Csángómagyarok Millenniumi Találkozója), Szászvár (Máj. 1-i ünnepélyek), Eger (Szövetkezeti Népzenei Együttesek Országos Találkozója), Algyő (Algyői búcsú), Bonyhád (közös szereplés az újvidéki együttesel, minősítő verseny), Dombóvár (minősítő versenyek, Pál-Napi Vigasságok), Kecskemét (Országos Népzenei Napok), Barcs (Dráva-menti Napok), Kalocsa, Baja (Duna Menti Folklor Fesztivál).

Az Egyházasközponton szereplő együttesek (népdalköri találkozók, ünnepélyek, Domokos Pál Péter emléknapi): Magyaregregy, Bonyhád, Váralja, Pécs-vasas, Boldog, Váralja, Bonyhád, Érsekcsanak, a Magyarországon tanuló csángó diákok, Német Nemzetiségi Együttes Egyházasközpont, Mágocs Német Nemzetiségi Táncsoport, Szalatnaki Német Táncsoport, Újvidéki Petőfi Sándor Művelődési Egyesület Együttese, Szenttamási Együttes, Olaszországi Együttes, Finnországi Együttes, Gyulafehérvári Kórus, Lengyeli Székely Együttes, Zengővárkonyi Hagyományörző Együttes, Attalai Hagyományörző Együttes.

Kiemelkedő eseménye volt együttesünk számára a Jászberényben megrendezésre kerülő Csángó Fesztivál, amelyre az idén is szerettünk volna eljutni. Sajnáljuk, hogy az ország egyetlen csángó együttese nem kapott meghívást a találkozóra, bár az országos minősítő versenyen (Siklós, 2001. jún. 25.) Arany-páva díjat kaptunk csángó-magyar műsorunkkal.

Moldvai népszokásaink közül ma is élő szokás az újévi köszöntő (urálás, hejgetés), a moldvai lakodalmas, a húsvéti „mátkázás” a kecsketáncoltatás. Az újévi köszöntőről több alkalommal készült rádió- és TV-s felvétel, s nagy sikert „aratott” a külföldi szerepléseinken is, különösen Romániában.

Sajnálatos, hogy a lézpedi együttes, a Magyarországra utazásuk során a határon a román hatóságok elvették tőlük a betlehemes kellékeket, de egy kis késéssel azért megérkeztek Egyházasközpontra, a határon és itt elkészítve a szükséges kellékeket.

Bár mindegyik szerepléshez, utazáshoz fűződnek élmények, a fogadáshoz, szerepléshez kapcsolódó emlékek, mégis szeretném egyes fellépéseinket dátum szerint is megörökíteni, nem a település nagysága szerint, mert egyetlen egy meghívást sem utasítottunk vissza, mivel a csángók „lenézése” miatt mindenütt szeretttük volna bizonyítani a csángómagyarok magyar voltát.

Budapesten kívül (Egyetemi Színpad, Jurta Színház, Erkel Színház, Művelődési Intézet, TV-s, rádiós felvételek) a Baranya megyei szerepléseink, jelölve azokat a helységeket, ahol rendszeresen szerepeltünk: Abaliget, Bikal, Egyházasközpont, Geresdlak, Harkány, Hidas, Himesháza, Komló, Kővágószőlős, Magyaregregy, Magyarhertelend, Magyarszék, Mágocs, Máza, Mekényes, Mohács,

Orfű, Oroszló, Palkonya, Pellérd, Pécs, Pécsvárad, Sásd, Siklós, Somberek, Szalatnak, Szágy, Szárász, Szászvár, Szentlőrinc, Tófű, Villány, Zengővárkony.

Baranya megyén kívül: Baja, Érsekcsanád, Kalocsa, Békéscsaba, Algyó, Szeged, Székesfehérvár, Eger, Gyöngyös, Gyöngyöspata, Gyöngyöstarján, Jászberény, Barcs, Kaposvár, Bonyhád, Dombóvár, Jágónak, Lengyel, Mőzs, Váralja, Veszprém.

Olaszországi szereplésünk során: Novi di Modena, Modena, Rovereto, Verona, Velence

Romániai vendégszerepléseink: Lészped, Gaicsána, Vlammik, Csíkszereda, Kolozsvár, Nagyvárad.

Jugoszláviai utunk: Újvidék, Piros (Rumenka) Szenttamás (Sbroban), Szabadka

Minősítéseink: Dombóvár (3), Kaposvár (1), Pécs (3), Bonyhád (1) Kakasd (1), Pécsvárad (1), Siklós (1).

Támogatóink: Baranya Megyei Tanács, Községi Tanács Egyházaskozár, MGTSZ Egyházaskozár, Lakitelek Alapítvány, Nemzeti Ifjúsági Alap, Baranya Megyei Közgyűlés, Művelődési Minisztérium, Művészeti és Szabadművelődési Alapítvány, Honismereti Szövetség, Lakatos Demeter Egyesület Budapest, Egyházaskozár Önkormányzata.

Mivel 1976-ig nem készültek feljegyzések az együttes életéről, működéséről, így elsősorban az emlékezet és a szereplések alkalmából kapott emléklapok, oklevelek tanúskodnak a működésről.

CSÁNGÓMAGYAROK MILLENNIUMI TALÁLKOZÓJA **Szárász, 2000. okt. 14–15.**

Mint Szárász Község polgármestere a Magyar Millennium Kormánybiztos Hivatala felhívására elküldtem terveinket, javaslatainkat a csángótalálkozó megszervezésével kapcsolatban. Örömmel értesültünk arról, hogy a csángómagyarok millenniumi találkozásának megszervezéséhez a Kormánybiztosi Hivatal 500.000 Ft összeggel járul hozzá. A találkozót eredetileg aug. 20–21-én szerettük volna megszervezni, de a millenniumi zászló átadására felkért személyek (Baranya Megyei Közigazgatási Hivatal vezetője, a Határon Túli Magyarok Hivatalának vezetője) lemondták a rendezvényünkön való részvételt, a millenniumi zászló átadását, amelyet végül is Várhegyi Attila, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának politikai államtitkára adott át nov. 18-án.

A találkozóra vendégeink érkeztek Pécsről, Szegedről, Győrből, Budapestről, Erdélyből és Moldvából. Sajnos a testvérfalu (Lészped) küldöttsége nem tudott a találkozóra eljönni anyagi okok miatt (bár itt a helyszínen az útiköltségüket ki tudtuk volna fizetni).

Okt. 14-én délelőtt nyitottuk meg a népművészeti kiállítást, ahol a csángó népviseletet mutattuk be, Budán Györgyné, együttesünk tagja, gyöngyfűzéseiből került bemutatásra anyaga. Ekkor került sor Tóth Mihály festőművész kiállításának megnyitására is, aki a faragásait is elhozta a kiállításra. Mivel egy állandó népművészeti kiállítást szeretnénk a községben a lakosságnak megnyitni, így örömmel vettük Kocsár László jászberényi gyűjtő ajándékát, amely 100 db servetet (övbe tűzhető hímzett díszkendő), amelyet itt mutattunk be a közönségnek először.

Domokos Pál Péter emléktáblájánál sokan vettek részt az ünnepélyen, közülük azok elsősorban, akik személyesen is ismerték őt. Délután 4 hagyományörző együttes mutatta be műsorát, este csángó táncházat szerveztünk, majd a napi programot hajnalig tartó táncmulatság követte.

A millenniumi rendezvény folytatódott nov. 1-én, amikor fogadtuk a magyarországi millenniumi zárandoklaton résztvevő gyimesi diákokat és budapesti vendégeinket (Erdélyi Szövetség, Lakatos Demeter Egyesület). Vendégeinket (a hagyományoknak megfelelően) családoknál helyeztük el. Szárászon és Egyházaskozáron számukra igyekeztünk színes programot összeállítani (a falu bemutatása, koszorúzás, táncház, közös vacsora). A vendégeket Halász Péter néprajzkutató kísérte, ill. szervezte a csángódiákok millenniumi zárandoklatát. A diákok útiköltségéhez Szárász Község Önkormányzata 200.000 Ft összeggel járult hozzá.

2001. aug. 4-én rendeztük meg Szárász községben a hagyományos falunapot, amelyen részt vett a Somoskai Csángó Hagyományörző Együttes 50 fős csoportja is. Az együttes – az egyházaskozári Csángó Együttessel együtt – műsort adott Szárászon és Egyházaskozáron is. A Lakatos Demeter Egyesület küldöttségét Csoma Gergely szobrászművész kísérte. E parányi kis községében rendszeresen megrendezzük a nemzeti ünnepeinket, s itt szerepelt először a háború után az Újvidéki Petőfi Sándor Művelődési Egyesület együttese is.

Úgy gondolom, hogy Halász Péter munkásságát a csángómagyarság érdekében, nem kell bemutatni, de Egyházaskozárral, Szárással és Mekényessel való több évtizedes kapcsolata nagy figyelmet érdemel. Domokos Pál Pétert rendszeresen elkísérte Egyházaskozárra, ahol minden esetben Jankó Mátyáséknál szálltak meg. Sajnos azóta már Matyi bácsi és Anna néni is meghaltak.

Meg kell említenem azoknak a családoknak a nevét is, akik évtizedeken keresztül fogadták a külföldről (Olaszországból, Romániából, Jugoszláviából) és az ország különböző részeiből érkező gyűjtőket, diákokat és a szereplésekre érkező együtteseket, akik számára szállást, ellátást biztosítottak, barátságából. Ők a következők: Jankó Mátyás, Nyisztor Márton, Paska Ernőné, Hild Péter, Albert István, Csimpolyás István, Póth Henrik, Szabados Elemérné, Dobrovódszki Róbert, Gyurka Mihályné, Nyisztor János, Torma Ferenc, Lakatos Eszter, Petrics Istvánné, Gyurka Mihályné, Jankó Antal, Póth Istvánné, Ládás József, Gusa András, Sebestyén Ferenc, Jancu Istvánné, Budán Györgyné, Gyurka Vilmos, Kovács Miklós, Csernik Ferenc, Dávid György, Typr Tamás, Gyurka Rafael, Jankó István.

Külön köszönet azon családoknak, akik egy hétig látták vendégül a moldvai csángó hagyományörző együttesek vezetőit, akik Egyházaskozáron vettek részt egy találkozón, s szakmai továbbképzésen a Lakatos Demeter Egyesület és az Egyházaskozári Domokos Pál Péter Közművelődési Egyesület szervezésében és anyagi támogatásával.

1948 óta az együttes gerincét mindig az együttesben szereplő családok alkották, s egy így van ma is. Ezek a családok: Gyurka Rafael, Polgár József, Laczkó István, Antal Demeter, Gyurka Mihály, Petrics Istvánné, Ládás József, Nyisztor Márton, Albert István.

A jelenlegi hagyományörző együttesben:

Ládás József (mesemondó-táncos, újévi köszöntő),

Ládás Józsefné (énekes, az egyesület gazd. vez.)

Nyisztor Mártonné (énekes), Nyisztor Erika (énekes) Nyisztor Judit (énekes)

Albert István (együttes vez., énekes, zenész/hegedű)

Albert Istvánné (egyesület titkára)

Albert Endre (táncos-zenész/doromb)

Hild Péterné Albert Viola (táncos-énekes-zenész/furulya)

Az együttes alapító tagjai közül jelenleg is tagjaink: Budán Györgyné, Gyurka Jánosné, Gyurka Mihályné, Petrics Istvánné.

Rajtuk kívül az együttesben szerepelnek: Albert István, Albert Endre, Hild Péterné (Albert Viola) Ládás József, Ládás Józsefné, Nyisztor Mártonné, Nyisztor Erika, Nyisztor Judit, Dobrovódszky Gitta, Paska Ernőné, Székely Sztella.

Ez az együttes nyerte 2001. június 25-én Siklóson az együttes 7. „arany” minősítését, s a külön „Arany-páva” díjat.

Műsorunk: Csángó himnusz, Madárkám, madárkám, Szóló: Három árva, Ez a kislány rezet lopott... Moldvai táncok, A te fejed akkora...

TOVÁBBI TERVEINK

Befejezésül Domokos Pál Pétert szeretném idézni:

„...Én mindig úgy voltam, hogy nem sokat gondolkoztam, hanem ha úgy kellett rögtön hozzáfogtam, s csináltam. Hiszek abban, hogy a sok minden apróság összeáll, s a tudást újra szét kell osztani! Ha olyasmit hallottam, hogy a gyermeket ne tanítsd erre vagy arra, elég, ha te tudod, mindig nagyon mérges voltam, mert mindig mindent meg kell tanítani, s arra nem gondolni, hogy ezzel a tudásom elfogy, mert amit az ember megtanított, annak az értéke ezer irányból megtézetten kerül vissza őhozá.”

„De ha nem adok, honnan várjak? A becsületes embere célja mi lehetne más, mint küzdeni családjáért, a közösségért, a nemzetéért.”

Ennek a szellemében a csángómagyarság, saját sorsunknak a vállalása kötelező feladatunk, különösen akkor, amikor egyre élesebbé válik Romániában a moldvai magyarok fennmaradásáért való küzdelem.

Kapcsolatainkat tovább kívánjuk folytatni, bővíteni (Szárasz község Pusztinával kívánja felvenni a testvérkapcsolatot). A cserekapcsolatok révén tovább szeretnénk az olaszországi, a jugoszláviai kapcsolatainkat is ápolni, hiszen Jugoszláviában a háborús időkben is fogadtak bennünket, s viszonzták látogatottságunkat.

Továbbra is szeretnénk minden szereplésre való meghívásnak eleget tenni, hogy a még Magyarországon is sokaknak ismeretlen csángómagyarok történetét, szokásaikat, dalaikat, táncaikat minél többen megismerhessék.

Egy ilyen kis egyesület, együttes is tud tenni a jövőben is azért, hogy a moldvai magyarság ügye minél több embert megmozgasson a tenni akarásért.

Egyházaskozár, 2001. november 22.